

ОПТИМІЗАЦІЯ ПСИХІЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Олена ЧЕБОТАРЬОВА, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна; olena.chebotareva@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-4560-3708
Наталія НІКУЛЕНКОВА, спеціальна школа №16, м. Київ, Україна; internat_16@ukr.net

У статті розкривається актуальність проблеми оптимізації психічного стану дітей шкільного віку з різним ступенем порушення інтелектуального розвитку. Представлено аналіз літературних джерел, нормативних документів та сучасних вітчизняних досліджень щодо проблем організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану в країні. Окреслено новітні тенденції у сфері вітчизняної шкільної освіти дітей з особливими потребами на сучасному етапі, що передбачають запровадження Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової та базової середньої освіти, пріоритетність вчасного виявлення проблем психічного розвитку та комплексної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Охарактеризовано проблеми організації, навчально-методичного забезпечення навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, необхідність створення ефективної системи психолого-педагогічного супроводу дітей та їхніх родин в умовах кризових викликів; наявність певних психофізичних обмежень у дітей зі складними порушеннями розвитку.

Репрезентовано сучасні практики гармонізації психічного стану учнів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальній школі №16 м. Києва, яка є науково-експериментальним майданчиком відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Висвітлено питання організації, забезпечення комплексного корекційно-розвивального та реабілітаційного впливу на психічний розвиток дітей з метою соціальної адаптації та формування життєво необхідних навичок. Акцентується увага на важливості злагодженої роботи усіх фахівців закладу, що передбачає залучення педагогів, батьків, створення умов для постійного удосконалення освітнього процесу. Передумовами стратегії розвитку закладу є дієва система методичної, корекційно-розвивальної роботи, реабілітаційні заходи, психолого-соціального супровід, національно-патріотичне виховання, організація роботи з батьками. Представлено перспективи подальшого дослідження з окресленої проблематики.

Ключові слова: особливі освітні потреби, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, шкільна освіта, спеціальна школа, психічний розвиток.

Olena Chebotaryova, Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Nataliya Nikulenkova, the Special School No. 16, Kyiv, Ukraine

Optimization of the mental state of children with special educational needs in the conditions of a special school

© Чеботарьова О., Нікуленкова Н., 2022

The article reveals the relevance of the problem of optimizing the mental state of school-age children with varying degrees of intellectual development impairment. The analysis of literary sources, regulatory documents and modern domestic research on the problems of organizing the education of children with special educational needs in the conditions of martial law and the prospects for their provision is presented. The latest trends in the field of domestic school education of children with special needs at the current stage are outlined, which include the introduction of the Concept of a new Ukrainian school, the State Standard of Primary and Basic Secondary Education, the priority of early detection of mental development problems and comprehensive assistance to children with psychophysical development disorders.

The problems of organization, educational and methodological support for the education of children with intellectual development disorders, the need to create an effective system of psychological and pedagogical support for children and their families in the conditions of crisis challenges are characterized; the presence of certain psychophysical limitations in children with complex developmental disorders.

Presented are modern practices of harmonizing the mental state of students with intellectual developmental disabilities in special school No. 16 in Kyiv, which is a scientific and experimental site of the Department of Education of Children with Intellectual Development Disorders of the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

The issue of organization, provision of complex corrective-developmental and rehabilitative influence on the mental development of children for the purpose of social adaptation and formation of life-necessary skills is highlighted. Attention is focused on the importance of the coordinated work of all specialists of the institution, which involves the involvement of teachers, parents, and the creation of conditions for the continuous improvement of the educational process. Prerequisites of the institution's development strategy are an effective system of methodical, correctional and developmental work, rehabilitation measures, psychological and social support, national and patriotic education, organization of work with parents. Prospects for further research on the outlined issues are presented.

Key words: special educational needs, children with intellectual disabilities, school education, special school, mental development.

Актуальність дослідження. Війна росії проти України змінила усі сфери нашого життя. Особливо страждають від військових подій діти з особливими освітніми потребами. Викликом для всіх родин стало прилаштування до нових умов існування, відновлення роботи закладів освіти в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання, налагодження корекційно-розвивальної роботи.

Педагогам закладів загальної середньої освіти довелось швидко прилаштуватися до нових умов роботи, опанувувати новий формат взаємодії та навчання дітей з особливими освітніми потребами. Не менш важливою стала вчасна й зрозуміла комунікація з усіма учасниками освітнього процесу, просвітницька робота з батьками щодо психологічної підтримки дітей в умовах кризових викликів, інформування про можливі психологічні порушення та травми дитини, наявність посттравматичного стресу та шляхи його подолання.

Чужих дітей не буває, тим паче тих, які потребують особливої уваги, допомоги та терпіння. Для педагогів та батьків спілкування з такими дітьми – це

екзамен на людяність і, водночас, велике випробування. Проте й радість від їх досягнень і вкладеної праці значно більша, ніж при роботі зі звичайними дітьми.

Діти з особливими освітніми потребами (ООП) потребують постійної підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення їхніх прав на освіту. Труднощі, які відчувають вони на початковому етапі навчання, впливають на процес подальшої шкільної адаптації. Більшість з них має статус особи з інвалідністю.

Родини, що виховують дітей з ООП, потребують особливого піклування з боку держави. Здебільшого при незначних порушеннях здоров'я ця категорія здобувачів освіти навчається за інклюзивною формою. Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку найсприятливіші умови, як засвідчує практика, створено у навчально-реабілітаційних центрах та спеціальних школах. У таких закладах облаштовано безпечне освітнє середовище, створено здоров'язбережувальний охоронний режим, забезпечується постійний корекційно-розвивальний супровід командою фахівців, застосовуються спеціальні методики та програми навчання для оптимального індивідуального розвитку кожного учня, організовується певний розпорядок занять, функціонує мінімальне наповнення класів, а головне – особливо чуйне ставлення до дітей з боку дорослих. У таких освітніх закладах, забезпечених усім необхідним для розвитку особистісного потенціалу учнів, душі дітей зігріваються теплом сердець фахового персоналу.

Отже, актуальним на сьогодні є висвітлення досвіду роботи спеціальних закладів освіти, метою яких є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання патріотизму, ціннісного ставлення людей та до самого себе, формування механізмів соціальної адаптації та навичок соціальної поведінки. Саме тому шкільна освіта, як вагома ланка, має реагувати на сучасні кризові виклики, соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною життєво необхідною інформацією, допомагати їй оптимізувати свій психічний стан, реалізувати природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Метою статті є висвітлення практичного досвіду оптимізації психічного стану дітей з особливими освітніми потребами у спеціальному закладі загальної середньої освіти на основі забезпечення комплексного психолого-педагогічного впливу та реалізації оптимальних умов гармонійного розвитку учнів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розкриття тематики були використані методи систематизації та узагальнення дослідженого матеріалу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема оптимізації психічного стану, гармонійного розвитку особистості в освіті є однією з ключових у дослідженнях сучасних зарубіжних (А. Маслоу, К. Роджерс, П. Торренс, Е. Фромм та ін.) та вітчизняних (І. Бех, А. Богуш, С. Максименко, В. Моляко, С. Сисоєва та ін.) педагогів та психологів. Автори розглядають розвиток дитини у різних видах діяльності і вказують на їх визначальне місце у формуванні основних цінностей формування особистості.

У спеціальній літературі проблемі оптимізації психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами присвячено сучасні дослідження О. Бабяк, Н. Баташевої, І. Гладченко, В. Кобильченка, Т. Костенко, С. Литовченко, О. Мякушко, І. Омельченко, О. Орлова, О. Прокопенко, Л. Прохоренко, Ю. Рібцун, С. Трикоз, О. Хохліної та ін. Автори акцентують увагу на вагомості забезпечення комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП, корекційно-розвивального супроводу, наголошують на важливості дотримання спеціальних умов розвитку та навчання, окреслюють шляхи підвищення компетентності фахівців, які працюють з ООП в умовах спеціального та інклюзивного середовища.

Забезпеченню реалізації права особистості на якісну шкільну освіту сприяли розроблені МОН України нормативні документи: Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Концепція Нової української школи», «Державний стандарт початкової освіти», «Державний стандарт базової середньої освіти» та ін. У нормативних документах наголошено на важливості всебічного розвитку кожного учня, його здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізичних особливостей і потреб, забезпечення оптимальних умов психічного розвитку усіх дітей без винятку.

Результати дослідження. Київська спеціальна школа №16 працює з дітьми з ООП, що мають порушення інтелектуального розвитку. Тому й методи корекційної роботи тут особливі, оскільки передбачають не тільки формування знань, умінь та навичок, а й «зцілення дитячої душі» – тобто гармонізацію її з суспільним життям. З молодшого шкільного віку прищеплюються дітям з ООП смак до праці, творчості, відчуття бути потрібними суспільству, відбувається формування навичок внутрішньої та зовнішньої культури учнів.

Для роботи з такими дітьми необхідна спеціальна підготовка працівників. Важливим засобом впливу на дитячу душу педагогічний колектив вважає постійну діяльність у напрямку підвищення власного загальнокультурного рівня. Вивчення пам'яток зодчості, живопису, поезії, музики формує високу духовну культуру педагога.

Корекційні педагоги мають бути щирими, по-материнськи лагідними, поступливими, миролюбними, бадьорими та життєрадісними, оточувати дітей з ООП милосердям, любов'ю і добротою, дарувати надію, пом'якшуючи їх серця, бути поблажливими до них, втішати та підбадьорювати, утверджуючи принципи високої етики.

Атмосфера спеціальної школи має родинний та виховний характер. І виховання у даному випадку важливіше від рівня навчальних досягнень, на відміну від звичайної школи, де акцент стоїть на здобутті освіти та академічних знаннях.

У закладі використовуються класичні психотерапевтичні методи та прийоми, які спрямовані на гармонізацію та оптимізацію психічного стану дітей з ООП:

- арттерапія – лікування мистецтвом;
- естетотерапія – зцілення красою;
- імаготерапія – психотерапія засобами творчої уяви,
- аретотерапія – зцілення ідеалами, соціально-етичне виховання;

- музикотерапія – застосування музики для покращення здоров'я.

Означені методи є ефективними для зняття нервово-психічного навантаження у дітей і дають позитивні результати.

Педагогічний колектив Київської спеціальної школи № 16, окрім виконання освітніх програм, спрямовує роботу на формування культурних, одухотворених, життєрадісних людей, що прагнуть у будь-яку працю вносити творчу іскру, і розробив та активно впроваджує у практичну корекційну роботу з дітьми з інтелектуальними порушеннями такі напрямки:

1. Збереження чистоти рідної мови.
2. Гармонізація психічного стану дітей з ООП засобами мистецтва.
3. Виховання у гармонії з природою.

Отже, одне з найважливіших завдань Нової української школи – спонукати дітей до вільного висловлення думок, вражень, спостережень, культури рідної мови – висловлювань чітких, ясних, образних, вести зошит для запису влучних виразів, метафор, епітетів, синонімів, порівнянь, що необхідно повторювати, заучувати і вводити в активне мовлення – це формує естетичний та мовленнєвий запас здобувачів освіти.

Формування у дітей вміння захоплюватися прекрасним – ще одна важлива складова освітнього процесу в спеціальній школі. Так педагогічний колектив закладу спрямовує корекційну роботу на заохочення дітей до музичної, словесної, сценічної творчості, оволодіння національними ремеслами. Запрошення високопрофесійних творчих колективів стає високим орієнтиром для заохочення дітей, відновлення вроджених здібностей, активізації мислення та гармонізації дитячих душ. Таким орієнтиром може стати лише професійний актор, музикант, лектор, екскурсовод.

Сучасні наукові дослідження доводять психотерапевтичний вплив музики на розвиток особистості. Засвоєння з дитинства виокремлених з класичних музичних шедеврів наспівок-лексем у багато разів підвищує розумові здібності дитини, допомагає їй відчувати музику на енергетичному рівні.

До Київської спеціальної школи № 16 приходять артисти Національної філармонії, студенти Національної музичної академії, учні музичної школи з благодійними концертами. Залучаються також депутатські кошти для запрошення професійних колективів. Доречним є заохочувати доброчинність на законодавчому рівні. Адже кошти потрібні для організації непередбачених освітньою програмою видів роботи, запрошення професійних артистів, для придбання сировини виробничих майстерень, рослинного посадкового ґрунту для шкільних квітників, святкових сценічних костюмів тощо.

Значна увага в спеціальній школі приділяється трудовому навчанню та допрофесійній підготовці. Це програми рівних можливостей, не розділені за гендерним принципом, обов'язкові для дівчаток і для хлопчиків. Навчання спрямоване не тільки на формування певних знань, умінь і навичок, загальної трудової компетентності, а й на корекцію психофізичних особливостей учнів, формування і вдосконалення допрофесійних знань з урахуванням можливостей та пізнавальних здібностей дітей.

Окрім традиційних профілів трудового навчання, таких як: столярна, картонажно-палітурна (інтегрований курс), швейна справа, трудове навчання у закладі освіти для розширення уявлень здобувачів освіти з ООП про види трудової діяльності здійснюється за такими актуальними напрямками (варіативні модулі, рекомендовані МОН України):

- комунальна сфера (штукатурно-малярна (інтегрований курс),
- сфера обслуговування (взуттєва, кухарська справа),
- господарсько-побутова сфера (квітникарство),
- декоративно-ужиткове мистецтво (гончарна справа, вишивка бісером, хрестиком, стрічками, декупаж, квілінг, фелтінг, робота із солоним тістом, аплікації зі шкіри, робота з іншими природними матеріалами).

Цю роботу можна здійснювати у позаурочний час за рахунок гуртків. Крім розвитку творчих здібностей, корекції порушень розвитку, цікаво організованого дозвілля, це дарує дітям впевненість у необхідності їхньої праці. Учні самі створюють красу і опановують багато цікавих декоративно-ужиткових технік. Шкільні інтер'єри прикрашають дитячі роботи.

Діти приймають активну участь у суспільно-корисній праці, спрямованій на поліпшення умов перебування у школі: пошиття гардин, скатертин, ремонт книжок, меблів, благоустрій території.

Учні беруть активну участь у творчих та спортивних конкурсах, змаганнях серед ровесників з рівними можливостями. Заклад освіти має дипломи за перемогу учнів в міських конкурсах «Шкільне подвір'я», творчих звітах спеціальних шкіл «Світ очима дітей», районних та міських фестивалів «Повіримо у себе», в міському конкурсі «Майстер і майстриня» та ін.

Випускники школи продовжують навчання в київських професійних ліцеях за спеціальностями – швачка, секретар, озеленювач, столяр, автослюсар, електрик, будівельними профілями тощо.

Моніторинг працевлаштування випускників свідчить, що більшість із них може оволодівати кваліфікованою працею в межах професій, які запроваджені в закладі освіти, а згодом заповнити робочі місця згідно своїх можливостей.

Ще один з напрямків освітньої діяльності спеціальної школи № 16 – вивчення основ екології, у процесі якої дітей навчають берегти природу, збагачувати ландшафт планети. В процесі виховання у гармонії з природою вони доглядають за тваринами в живому куточку, беруть участь в озелененні пришкольньої ділянки, квітникарстві, збирають і здають використані батарейки. Свідоме й бережливе ставлення до природи маємо формувати з дитинства у сім'ї та школі, за умови активного формування екологічної культури та накопичення систематичних знань у цій галузі. Екологічне навчання і виховання – це психолого-педагогічний процес, спрямований на формування в учнів знань з природокористування, необхідних переконань і практичних навичок, певної орієнтації та активної життєвої позиції в галузі охорони, збереження і примноження природних ресурсів.

Не менш важливою є формування соціально-побутової компетентності. Це стосується вимоги навчання життєво необхідним побутовим навичкам,

підтримувати акуратність в одязі та особистих речах. Тому педагоги привчають дітей з ООП до зовнішньої культури, відповідності одягу ситуації. Діловий одяг налаштовує на серйозні справи. Чистота у житті – це чистота в серці. І кожна річ має сприяти гарному настрою, бути ознакою естетичного смаку учнів.

Необхідною на часі є психологічна підтримка емоційного стану дітей з ООП та їхніх батьків в умовах кризових викликів.

Психологи закладу спільно з педагогами проводять психолого-педагогічні практикуми для дітей та їхніх родин, під час яких розглядаються і опрацьовано наступні питання:

- психологічні складові та передумови формування психоемоційної напруги;
- формування психологічного безпечного середовища закладу освіти;
- спектр методів стабілізації психоемоційного стану учасників освітнього процесу;
- стабілізація деструктивних психоемоційних та поведінкових проявів методами арт-терапії.

Плідна багаторічна співпраця поєднує педагогів спеціальної школи та науковців Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України згідно підписаної угоди. Це постійне консультування та проведення спільних заходів, спрямованих на вирішення актуальних питань оптимальної роботи закладу в умовах воєнного стану в країні.

Згідно наказу Департаменту освіти і науки, молоді та спорту КМДА № 537 у закладі освіти відбувся науково-дослідний експеримент «Формування інноваційного корекційно-розвивального освітнього простору спеціальної школи», який мав на меті теоретичне розроблення, експериментальну перевірку та апробацію у практиці діяльності освітньої установи моделі інноваційного корекційно-розвивального освітнього простору спеціальної школи (для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку легкого та помірною ступеня).

В ході дослідно-експериментальної діяльності педагогічним колективом спеціальної школи № 16 при високопрофесійному науково-методичному супроводі наукових співробітників відділу освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка удосконалено програмне забезпечення корекційно-розвивального освітнього простору закладу загальної середньої освіти для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку:

- теоретично розроблені, експериментально перевірені та апробовані у практиці діяльності освітньої установи інноваційні авторські навчальні та корекційно-розвивальні програми та модулі для спеціальних шкіл, які схвалено до видання з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» та опубліковано на сайті МОН України;
- експериментально підтверджено ефективність використання оновлених освітніх програм і позаурочних систем для успішної соціалізації дітей із особливими освітніми потребами. За результатами досліджень, які проводились за експериментальними методиками, протягом року збільшилась кількість учнів,

що засвоюють знання на достатньому рівні на 30% (з 10 до 40%); кількість учнів, що засвоюють знання на низькому рівні зменшилась на 40% (з 60 до 20%);

Важливим результатом науково-експериментальної роботи стали впроваджені в практику навчання авторські програми та модулі, створені творчою групою педагогічного колективу спеціальної школи № 16 у співавторстві з науковцями ІСПП імені Миколи Ярмаченка:

- програма з трудового навчання «Основи кухарської справи»;
- програма професійно-трудового самовизначення «Крок до мети» (варіативний модуль);
- програма корекційно-розвиткової роботи «Розвиток психомоторики та сенсорних процесів (психосоціальний розвиток);
- програма з корекційно-розвиткової роботи «Географія» (у позаурочний час) для 6-9 класів;
- програма з корекційно-розвиткової роботи «Фізика і хімія у побуті» (у позаурочний час) для 6-9 класів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки вищесказаного, зазначимо, що якщо у завдання суспільства входить підготовка покоління:

- ерудованого, з незалежним мисленням, інтелектуальною свободою і жагою до знань;
 - з естетично розвиненою художньою уявою, обізнаного в історії мистецтва свого народу, що вміє захоплюватися прекрасним;
 - високоморального, патріота своєї країни;
 - фізично розвиненого у гармонії з природою,
- то необхідно максимально доцільно використовувати час для багатостороннього розвитку здобувачів освіти загалом і, зокрема, з особливими освітніми потребами.

Закладення підґрунтя нової одухотвореної корекційної педагогіки, підвищення культурного рівня вихованців, підсилення зв'язку з природою, - на нашу думку, сприятиме гармонізації дитячих душ, розвитку їх творчого потенціалу.

Враховуючи вищевикладене, педагоги закладу вносять пропозиції для роботи корекційних педагогів в умовах спеціальних шкіл:

I. До змісту корекційних освітніх програм:

1.1. Зважене використання тестової системи перевірки знань, повернення до практики живого спілкування вчителя з учнями, вибіркового читання, переказу прочитаного з пошуком відповідей на питання педагога.

1.2. Введення за бажанням закладу та батьків учнів уроків каліграфії як мистецтва писати чітко і красиво. Вивчення історії каліграфії давніх народів як засобу гармонізації, підвищення грамотності та естетизації простору.

1.3. Включення в курс позаурочної діяльності вивчення основ історії мистецтва українського народу, культури рідного краю, відвідування творчих виставок, музеїв тощо.

1.4. Заохочення дітей до музичної, словесної, сценічної творчості, оволодіння національними ремеслами. Запрошення професійних колективів у якості високих орієнтирів та стимулювання до розвитку потенційних творчих можливостей дітей з ООП.

1.5. Вивчення основ екології для подальшого збереження і збагачення ландшафту планети. Організація садівництва, квітництва, спілкування з домашніми тваринами. Фінансування цих заходів.

1.6. Культивування творчого ставлення до будь-якої праці, поваги до чужої волі, внутрішньої та зовнішньої культури, неприязні до насильства, руйнування, агресії.

1.7. Введення курсу етикету та витончених мистецтв: співу, живопису, хореографії, тонкощів етикету, умінню вести невимушену бесіду, гармонійно рухатися.

II. До умов навчання:

2.1. Художнє оформлення ландшафту навчальних закладів за участі дітей, запровадження конкурсів на кращий шкільний двір.

2.2. Організація літнього відпочинку школярів у приміських таборих серед природи для організації культурного дозвілля, молодіжно-туристської роботи, екскурсій за державний кошт.

2.3. Оптимізації емоційного стану учнів, які мають психоемоційні розлади, засобами арт-терапії в системі освітнього закладу.

2.4. Посилення патріотичного виховання вихованців спеціальних закладів (вивчення історії українського народу, формування знань про свій родовід, історію своїх предків). Навчальний заклад має стати для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку.

Потяг до знань закладений у кожній дитині. Якщо фахово підібрати сприятливі індивідуальні умови для навчання та розвитку учнів, від навчання в школі можна отримувати задоволення, а дитину з порушеннями у розвитку спільними зусиллями освітньої установи та сім'ї підготувати до продуктивного життя в соціумі.

Таким чином, оптимізація психічного стану учнів спеціальної школи забезпечується на основі якісного управління освітнього процесу, дотримання нормативно-правових вимог та методичних рекомендацій, забезпечення сучасного корекційно-розвивального середовища, реалізації традиційних та нетрадиційних методів та технологій, прийомів ефективної взаємодії усіх учасників процесу. Висвітлення та популяризація успішного науково-практичного досвіду спеціальної школи №16 м. Києва сприятиме підвищенню якості освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, оптимізації психічного стану учнів на основі впровадження інноваційних технологій та сучасних практик навчання в умовах як спеціального, так і інклюзивного навчання. Актуальним є подальше удосконалення навчально-методичного забезпечення змісту освіти дітей з

різним ступенем порушення інтелектуального розвитку, розроблення методичних рекомендації для педагогів та батьків дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція нової української школи <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» (Офіційний вісник України, 2018 р., № 19, ст. 637)
3. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями/навчально-методичний посібник: науково-популярне видання / О. В. Чеботарьова та ін. Харків. Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2020. 256 с.
4. *Чеботарьова О. В.* Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 128 с.
5. *Чеботарьова О.В.* (2018). Організація корекційно-розвивального простору в системі освіти дітей з інтелектуальними порушеннями. Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів. Дніпро: Інновація, 382 с. С. 77 – 81.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. The concept of the new Ukrainian school <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (in Ukrainian).
2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 21, 2018 No. 87 «On the Approval of the State Standard of Primary Education» (Official Gazette of Ukraine, 2018, No. 19, Article 637) (in Ukrainian).
3. Psychological-pedagogical support for the education of children with intellectual disabilities/ educational and methodological guide: popular science edition / O. V. Chebotaryova et al. Kharkiv. «Ranok» Publishing House, VG «Kangaroo», 2020. 256p. (in Ukrainian).
4. *Chebotaryova O. V.* Primary school students with intellectual development disorders: education and development: educational and methodological manual / O. V. Chebotaryova, I. V. Gladchenko. Kharkiv: Ranok Publishing House, 2020. 128 p. (in Ukrainian).
5. *Chebotaryova O. V.* (2018). Organization of correctional and developmental space in the education system of children with intellectual disabilities. Social and life practice of children with intellectual disabilities in educational and rehabilitation centers. Dnipro: Innovation, 382p. P.77 - 81. (in Ukrainian).